

Handläggare: Styrelsen

Datum: 2021-02-13

Dnr: O412-6/2021

Proposition 5

SFS ställningstagande:
Den hållbara akademien

Följebrev

Proposition 5: SFS ställningstagande: Den hållbara akademien

För verksamhetsåret 20/21 var en ambition att SFS skulle utveckla sina åsikter inom området hållbar utveckling. Arbetet var fokuserat till områden inom den ekologiska hållbarheten eftersom det var främst inom detta som SFS saknade åsikter. Det skrevs även fram att för att bli en organisation som kan driva och påverka inom området krävdes åsiktsutveckling. Styrelsen har valt att lägga fram resultatet av denna åsiktsutveckling i form av ett nytt ställningstagande, för att det fortsättningsvis ska kunna vara en integrerad och förankrad del av SFS påverkansarbete. Med denna proposition föreslås att ställningstagandet antas som ett svar på behovet av fördjupade åsikter om hållbar utveckling inom akademien.

I diskussionerna under verksamhetsåret 2019/2020 framkom det att det inte går att separera de tre hållbarhetsdimensionerna (ekologisk, social och ekonomisk), men att det främst är inom den ekologiska hållbarheten SFS saknar åsikter. Styrelsen har därför valt att utforma ställningstagandet så att det rör samtliga dimensioner, men eftersom SFS redan i andra dokument har befintliga åsikter rörande social och ekonomisk hållbarhet har den ekologiska dimensionen givits företräde i detta dokument.

All akademisk utbildning ska utgå från forskning och beprövad erfarenhet inom ett eller flera vetenskapsområden, dessa bidrar bäst till detta på olika sätt. Olika inslag i lärosätenas utbildningar kan främja en hållbar utveckling oberoende av hur de benämns och det naturliga för många utbildningsområden är att de fokuserat på den dimension av hållbar utveckling som direkt berörs av den forskning och undervisning som de bedriver.

För att förverkliga Agenda 2030 har universitet och högskolor ett globalt ansvar att främja långsiktig kunskap och kunskapsutveckling som kommer samhället till nytta utifrån en stark akademisk integritet. Framtidens lösningar baseras i hög grad på vetenskap och forskningsanknuten utbildning. Agenda 2030-delegationen lämnade sitt slutbetänkande år 2019 och i juni 2020 lämnade regeringen en proposition med hur Agenda 2030 ska implementeras i Sverige. I betänkandet föreslås att universitet och högskolor ska vara delaktiga i implementeringen. SFS har anledning att följa och påverka implementeringen.

Balansgången mellan hållbar utveckling och lärosätenas autonomi är ett viktigt men svårt och omdebatterat avgörande. I ställningstagandet har styrelsen utvecklat detta för att tydliggöra att SFS anser att lärosätena ska ha frihet i att utforma såväl utbildningsinnehåll som forskningsfrågor och metodval, men att det

är berättigat att styra resurser mot forsknings- och utbildningsområden som svarar mot identifierade samhällsutmaningar. I bästa fall svarar styrning genom resurser mot behov av vidare forskning och utbildning som identifierats av lärosätena själva. Detta är inget nytt avgörande i föreliggande ställningstagande utan ligger i linje med redan beslutade formuleringar i SFS principprogram

Bakgrund till skrivelsen i högskolelagen

I december 2005 beslutade riksdagen enligt regeringens förslag om en bestämmelse i högskolelagen som skulle ge universitet och högskolor ett särskilt uppdrag att främja hållbar utveckling i sin verksamhet. I sitt betänkande argumenterade utbildningsutskottet att högskolans utbildning och forskning har stor betydelse för om målsättningen om en hållbar utveckling ska kunna uppnås, och ansåg inte att lagförändringen skulle inverka på utbildningens och forskningens frihet. Utskottet konstaterade också att bestämmelsen i högskolelagen var en konkretisering av det mål om hållbar utveckling som redan fanns i regeringsformen, vilken styr hela det allmännas verksamhet.

Bestämmelsen, som infördes i första stycket i 1 kap. § 5, lyder:

Högskolorna skall i sin verksamhet främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa.

Bestämmelsen trädde i kraft den 1 februari 2006.

Proposition 5

SFS ställningstagande: Den hållbara akademien

Förslag till beslut

Styrelsen föreslår fullmäktige

att anta dokumentet “SFS ställningstagande: Den hållbara akademien” i dess helhet.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
2. Akademinns roll för en hållbar utveckling	5
3. Styrning och finansiering	5
4. Utbildning, forskning och samverkan	6
5. Lärosätenas egen miljö- och klimatpåverkan	7

1. Inledning

Detta ställningstagande är ett åsiktsdokument underordnat Sveriges förenade studentkårers (SFS) principprogram vars syfte är att tydliggöra SFS åsikter i specifika frågor. Ställningstagandet ska vara vägledande för SFS förtroendevalda och kansli. SFS ställningstagande: Den hållbara akademien redogör fördjupade åsikter om hållbar utveckling. Med student avses i dokumentet studenter inom utbildning på grund- och avancerad nivå samt forskarutbildning.

Med hållbar utveckling avses i dokumentet en utveckling som tillförsäkrar hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd samt rättvisa utan att det sker på bekostnad av kommande generationer.

2. Akademiens roll för en hållbar utveckling

Akademisk frihet, integritet och utrymme för kritisk dialog är grundförutsättningar för hög kvalitet inom utbildning och forskning. För att lärosätena bäst ska kunna bidra till hållbar utveckling krävs att de i hög grad är självständiga samhällsaktörer. Akademien har ansvar att sprida och nyttiggöra kunskap om hållbar utveckling och att bidra med saklighet i samhällsdebatten.

Vetenskap och forskningsanknuten utbildning av högsta kvalitet är en förutsättning för omställning till ett hållbart samhälle. SFS anser att det krävs långlivade, stabila och resilienta institutioner och strukturer för att förverkliga den omställningen. Akademien och i synnerhet studenterna är en bärande aktör.

Akademiens uppdrag att skapa och förmedla kunskap för att främja samhällets hållbara utveckling förutsätter att utbildningens och forskningens innehåll samt resultat står fria från politisk påverkan. Samtidigt har politik, näringsliv och samhälle stora och berättigade förväntningar på att forskning och högre utbildning ska bidra till ett hållbart samhälle. Politisk styrning av resurser till lärosätena relaterat till centrala samhällsutmaningar ska därför främja lärosätenas frihet att, enskilt eller tillsammans, utveckla genomtänkta förhållningssätt och strategiska perspektiv på hållbarhet inom utbildning, forskning och samverkan, snarare än begränsa dem.

3. Styrning och finansiering

Lärosätena har en stor del i omställningen, både vad gäller att själva minska sin egen negativa miljö- och klimatpåverkan och att bidra med relevant kunskap till andra samhällssektorer. Det är av stor vikt att styrnings- och finansieringsmodeller för akademien därtill möjliggör för lärosätena att, som bärare av vetenskaplig och konstnärlig forskning, föregå med gott exempel.

Högskolelagen stipulerar att universitet och högskolor ska främja en hållbar utveckling, vilket innebär att lärosätena har ett tydligt ansvar för att frågan ska genomsyra all verksamhet. SFS anser att det ska finnas lärosätesövergripande arbete för hållbar utveckling. Detta ska ske systematiskt, tydligt och vara lättillgängligt för studenter likväl som för övriga inom akademien.

Det är viktigt att det finns mål och ambitioner även för varje lärosätes arbete med hållbar utveckling, både gällande lärosätets bidrag till det övriga samhällets omställning och gällande lärosätets egen omställning. Lärosätet ska ta fullt ägandeskap över arbetet. Organisationen kan vara olika beroende på exempelvis lärosätets storlek och inriktning. Det är viktigt att det finns en uttalad plan för arbetet och att hållbar utveckling integreras i befintliga processer och att den kopplas till tydliga lednings- och organisationsstrukturer.

Lärosäten ska identifiera risker, utmaningar och möjligheter när målen sätts, men också relatera till de nationella mål som Sverige åtagit sig. Lärosäten ska främja en hållbar utveckling och följa de nationella målen i samma utsträckning som övriga myndigheter, oavsett om de är en myndighet eller ej. Uppföljning av detta arbete ska både ske av lärosätet självt och av tillsynsmyndigheter. Vidare har lärosätena ytterligare ansvar i att vara andra samhällsaktörer behjälpliga.

Hållbarhetsarbetet ska vara en del av den ordinarie verksamheten och varje lärosäte ska därför allokera resurser för att finansiera detsamma. Utöver detta anser SFS att det finns anledning att varje lärosäte ska redogöra för sitt arbete och sina satsningar inom hållbarhet i en särskild ordning.

4. Utbildning, forskning och samverkan

Inom akademien sker undervisning, forskning och samverkan som bidrar till hållbar utveckling. Lärosätena ska ha mål för hållbar utveckling på samtliga utbildningsnivåer och inom samtliga ämnesområden.

Relevanta perspektiv på hållbar utveckling ska integreras i alla utbildningar. Olika samhällsutmaningar kan beröras för det aktuella ämnesområdet. Hållbar utveckling bör integreras i utbildningen utifrån ett flervetenskapligt förhållningssätt, eftersom de olika samhällsutmaningarna inte kan bemötas isolerat. Det ska ske en systematisk uppföljning och utveckling av utbildningen där hållbar utveckling berörs.

Utbildningen ska ge studenterna hållbarhetskompetens som är relevant för deras ämnesområde och utbildningens syfte för att underlätta för studenterna att bidra till omställningen till ett hållbart samhälle. Omställningen till ett mer hållbart samhälle berör alla vetenskapsområden. SFS anser därför att alla utbildningar kan ta upp relevanta hållbarhetsaspekter, men det förutsätter att den undervisande personalen och handledare har relevant kompetens för att integrera

aktuell forskning på ämnet i utbildningen. Vilken kompetens detta är varierar mellan ämnesområden.

I omställningen till ett klimatneutralt samhälle krävs ny forskning. Det gäller både för att utveckla innovationer men också för att implementera dem. Även här har lärosätena olika förutsättningar och möjligheter. En del av detta handlar om att lärosätet har forskare och lärare med både kunskaper och resurser för att arbeta med dessa frågor. Forskning i sig kräver resurser och medan alla forskare ska få välja forskningsproblem fritt och verka inom ramarna för akademisk frihet har staten och lärosätena en central roll och ett ansvar i att styra vilka forskningsområden som tilldelas medel.

Lärosätena har även en central plats i att agera samverkanspartner men även mötesplats. Det är av stor vikt att den forskning som skapas presenteras och åskådliggörs. Den verksamhet som sker på eller i anslutning till lärosätena spelar en central och viktig roll för det ömsesidiga lärandet. En del av samverkan handlar om att skapa beröringspunkter och här är näringsliv, myndigheter och övriga centrala medaktörer. För att påverka både individ och samhälle är nyttiggörandet av den utbildning och forskning som finns vid lärosätena en grundsten. Den forskning som bedrivs vid lärosätet kan kräva styrning mot att nyttiggöra den är för att få en reell effekt av det arbete lärosäten gör.

5. Lärosätenas egen miljö- och klimatpåverkan

Lärosätena är stora organisationer och har därför betydande påverkan på miljön och klimatet, både i sin närmiljö och på global nivå. Som bärare av vetenskapligt förankrad kunskap om miljön och klimatet är det viktigt att universiteten går före och även i handling tar ansvar för sin miljö- och klimatpåverkan. Lärosätenas kapitalförvaltning ska omfattas av de hållbarhetsmål lärosätet anger.

De statliga universiteten och högskolorna är de myndigheter som står för störst koldioxidutsläpp från flygresor. Inom akademien såväl som andra samhällssektorer som kräver flygresor behöver resandets roll i verksamheten därför omvärderas. Även andra delar av lärosätenas verksamhet står för omfattande klimatutsläpp. SFS anser att varje lärosäte ska identifiera vad inom deras organisation som orsakar koldioxidutsläpp och sträva efter att minimera dessa.

Omställningen till hållbar utveckling kan inte enbart diskuteras i ett nationellt perspektiv utan måste ses som en global angelägenhet. För att angripa de globala utmaningar som hållbar utveckling omfattar är det nödvändigt att samverka utanför de nationella gränserna. Mobilitet bland studenter, forskare och lärare mellan olika lärosäten och länder innebär bland annat möjligheter att utveckla gemensamma strategier för att möta de globala utmaningarna.

Svenska lärosäten ska ha mer ambitiösa mål än att de själva ska bli klimatneutrala. Sverige och däribland de svenska lärosätena har goda möjlighet

att hjälpa hela världens omställning, vilket också innebär möjligheter för studenter att verka i en internationell kontext. Internationalisering kan genom resor medföra ökade utsläpp. Lärosätena har ett ansvar för att använda digital kommunikation och effektiva transporter för att minimera utsläppen.